

at is helaas
triale actie is
Christus op
aan de hoo-
strijd beheer-
altoos reken-
ook van de
ing schuldig
voorwaarden
recht? Is bij
rustige vraag
n kan geven?
z eerst onzen
rijmoedigheid
Indien niet
actie geen
den kinderen
ij ook in het
en, dan moe-
p deze wijze
komen we
als op deze
zoo, dat het
in den strijd

verband met
die berusting
aant van ons
e geven aan
de tegenstel-
ontevreden-
moeten be-
door ziekte,
te bestrijden.
s Heeren lei-
wij lijdelijk
n. Tegen die-
ten. Het on-
ne moet aan-
vordene zoo-
laten begaan.
n het kwaad
geen trooster
cht en gunst
len. En waar
steking ook
t middel is,
erhoudingen,
heeren doen
zij door het
oordeeld.

llig van dit
staakt.
het uithoudt
n hem weer

oodeloosheid
en, en staat
ordt gesteld,
zaglijke ver-
tan dan ook
van vakver-
oakkelijk en
teken en tot
ffen zij wel,
gezinnen op
ook nimmer
zwaren niet
fiteit tot sta-
elkander vrij
retensdwang
indien zijn
ij niet kan
ken. Het is
e christelijk
ebruiken als
mogen voor-
naam onder-
in zijn eigen
g kome door

ter niet.
ige staking.
er door de
wordt; dat
eer van den
verkort loon
het leven ge-
sillijkheid en
dat er „tra-
ster vinden,
zamen weg
dan is het
ers zeggen:
r gedoogen;
en; in dezen
geweld aan
wij moeten
— en wan-
een staking
christen, tot
id ook dan-
er aandrang

mag smeecken: Onze Vader, Die in de hemelen zit;
geef ons heden ons dagelijksch brood.

Hierin verschil ik dus van Dr Nederbragt.
Hij zegt: „er is geen sterker wapen in de wereld
ter behartiging van het eigenbelang dan plichts-
betrachting, toewijding, geheele overgave aan zijn
taak, bijna zou men kunnen zeggen: belangeloos-
heid; de christen moet het ook in arbeidsleven
daarmede durven wagen, wetende, dat God voor
zijn lichamelijke behoeften zorgt”. Ik wil niet ont-
kennen, dat in deze bewering een sterk element
van waarheid schuilt, maar Dr N. vergeet twee
dingen. In de eerste plaats, dat de exploitatie-
zucht van den patroon, die hij op deze wijze wil
bevechten, juist in dezen weg kan gesterkt en
gevoed worden. Wie idealiseert beeldt zich in, dat
het misbruik van macht overwonnen wordt door
gedurige toewijding, maar de werkelijkheid leert
ons wel anders. En in de tweede plaats sluit het
geloof, dat God voor ons zorgt, niet uit den strijd
tegen het sociale onrecht. De groote vraag is, of
de staking in die worsteling is een geoorloofd
middel, en wij mogen van die middelen ge-
bruik maken, al weten wij ook, dat onze hemel-
sche Vader onze noden vervult.

Die beide zijn met elkaar niet in strijd.
Bidden en werken vormen geen contrasten.
Gelooven en werken zijn in den grond een.
En wie zich in den weg der middelen stelt,
geloovende dat de Heere onderhoudt en regeert,
waagt niets, want met God wagen we niet,
maar is zeker, dat het hem aan niets zal ontbreken.
K. D.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

De grond der verschijnselen.

De filosofie is, naar haar aard, wereldbe-
schouwing, en als zoodanig geesteswetenschap
en uiting van den tijdgeest.

Uit haar wortel schiet de majestueuze boom der
cultuur omhoog met zijn ontelbare vertakkingen,
waarin de vogelen der aarde nestelen.

Zonder dat de strevende mensch het zich altijd
bewust is, wordt hij door zijn (dikwijls primitieve)
wereldbeschouwing geleid in het inrichten van zijn
maatschappij, in zijn zeden en gedragingen, in het
kweken van zijn kunst, en vooral bij het vast-
stellen van zijn leuzen en lijnen op het gebied van
sociologie en opvoedkunde.

In onderscheiding van de volken, die buiten de
Europeesche „beschaving” leven, staat het leven
van den modernen mensch voortdurend in het
teken van den cultuurstrijd. De levenszee is on-
ophoudelijk in beweging. Warme en koude golf-
stromen doorkruisen haar. Stormen loeien over
haar afgronden en zweepen de wateren op. Het
is een vreeselijk spel van onberekenbare krachten.
Want ook van den wind der cultuurgeesten geldt
het woord: Gij hoort zijn geluid, maar gij weet
niet vanwaar hij komt, en waar hij heengaat.

Mit de onverklaarbare verandering in tijdgeest
verandert de filosofie, maar deze filosofie, die tijd-
verschijnsel is, wordt op haar beurt oorzaak
van de levensverschijnselen.

De studie van de wijsbegeerte is daarom om-
misbaar voor wie een inzicht zoekt in het wezen
van den tijdgeest en tevens de verschijnselen des
levens wil kennen en keuren naar hun grond.
Wanneer wij hierin verzuim plegen, loopen wij
de kans van een tweezijdige dwaling.

Eenerzijds, dat wij cultuurverschijnselen veroor-
deelen, alleen omdat het christendom ver-
zuimd heeft ze te kweken, en anderzijds, dat wij
een cultuur aanvaarden, die geheel tegen onzen
geest indruischt, omdat wij de gronden en de
consequenties er van niet doórzien.

Wij kunnen zondigen zoowel door oppervlakkige
ontkenning en mijding, als door lichtvaardige toe-
eigening en exploitatie.

Bij onzen gang door de geschiedenis der wijs-
begeerte, hebben wij hier en daar reeds de gele-
genheid aangegrepen op de cultuurgevolgen van
de filosofische stelsels te wijzen.

Het waren slechts enkele grepen, sobere illu-
straties van den invloed der wijsbegeerte.

Het is eigenlijk een heel afzonderlijk en heel
belangwekkend, veld van studie, dat van christe-
lijke zijde nog bij lange na niet genoeg is ont-
gonnen en toch dringend om bearbeiding roept.

Voor al ten opzichte van de handhaving en ont-
wikkeling van onze eigen geestelijke goederen is
ijvere naspeuring van den wijsgeerigen achtergrond
der dingen plicht.

Het wordt door velen niet genoeg beseft, welk
een factor van bevruchting, zoowel ten kwade als
ten goede, de Grieksche filosofie, van Plato, maar
vooral van Aristoteles, geweest is voor de christe-
lijke theologie, niet alleen in de Middeleeuwen,
maar ook voor den denkbeid der Hervormers, ja
zelfs voor de Calvinistische godgeleerdheid van
dezen tijd.

De doórwering van verschillende Grieksch-wijs-

geerige gedachten geschiedde, gelijk wij gezien heb-
ben, te gereeder, omdat vele christen-denkers nog
arregloos waren ten opzichte van den bouw eener
eigen christelijke wijsbegeerte.

Men heeft bijna gerogeld de macht der vreemde
wijsbegeerte onderschat, zelfs waar men vijandig
tegenover haar stond. Men heeft te schaarsch be-
grepen, dat filosofie niet maar is een formeele
denk-kunst, doch een geestesstrooming, die aan de
christelijke religie scherpe en gevaarlijke concu-
rentie aandoet, en hare eigen religies schept.

Gelukkig is de vrucht van het gebruik der vreem-
de wijsbegeerte voor de theologie zelve niet d o o-
dend geweest. De „vaderen der rechtzinnigheid”
stonden te stevig in hun schoenen, om ook maar
een handbreed van het Schriftuurlijke spoor af
te wijken. Maar hun gebrek aan productie van
eigen christelijke cultuur is toch mede oorzaak ge-
weest, dat naast het christendom een anti-christe-
lijke cultuur uitsproot, die den levensgroei van
de christelijke kerk deerlijk heeft belemmerd.

Gelijk wij bevonden, gaan hierin ook de gere-
formeerde vaders niet geheel vrijuit.

Descartes en Spinoza zijn weliswaar terdage in
hun gevaarlijk karakter onderkend en de geschie-
denis van het intellectualisme en het mysticisme
heeft bewezen, dat men niet zonder reden hun
filosofische werken in den ban deed, maar kan
men nu zeggen, dat diezelfde vaders genoeg heb-
ben gedaan om de opkomst van een nieuwe cul-
tuur, die mee onder beademing van deze groote
geesten stond, te belemmeren?

Nog sterker klemt een dussdanige vraag voor de
eeuw, waarin wij leven.

Veel machtiger en veelzijdiger dan ooit in eenig
ander tijdperk der geschiedenis zijn de wijsgeerige
atelsels opgeschoten.

Meer dan Plato en Aristoteles, Descartes en Spi-
noza, hebben Kant en Hegel, Schopenhauer en
Nietzsche, het denken der menschen tot cultuur-
daden bevrucht, zoodat onze moderne cultuur veel
meer het stempel draagt van de ongelooftswijsbe-
geerte dan van het positieve christendom.

Voor al één feit is hier sprekend en bewijs-
krachtig.

Men zegt — en dit zeggen is juist — dat vooral
de sociale beweging aan den cultuurstrijd onzer
dagen zijn ernst en belangrijkheid verleent. Daar
is niet één beweging, die zoozeer de hoofden aan
het denken en de harten in beroering brengt, die
zoozeer de andere kwesties, zelfs van religie en
en kunst, aan zich dienstbaar maakt of geheel
opslokt, als de z.g. arbeidsbeweging. De opkomst
van het socialisme en zijn invloed op de gedaante-
verwisseling der maatschappij en op de verande-
ring der internationale verhoudingen, kan in be-
teekenis (maar dan veelszins tegensteld) alleen ver-
geleken worden met de opkomst van het chris-
tendom in de eerste eeuwen, toen het den strijd
began met de Grieksch-Romeinsche wereld, om
die tot in haar fundamenten te vernieuwen.

Wanneer het den communisten van alle kleur ge-
lukt, hun plan ten uitvoer te brengen, krijgen we
niets minder dan een nieuwe wereld. Van
de voornaamste instellingen en organen onzer maat-
schappij zal dan gelden (maar dan niet in den
evangelischen zin des woords): „Het oude is voor-
bijgegaan, ziet, het is alles nieuw geworden”.

En ga nu eens na wat de oorsprong en de
geest dezer radicale beweging is.

Zeker, indien men het allerdiepst zoekt komt
men uit bij de onnaspeurlijke bronnen van het
z.g. instinctieve leven, maar als actie en or-
ganisatie ontleent zij haar signatuur en kracht
wel waarlijk aan een puur wijsgeerige wereld- en
levensbeschouwing.

Men behoeft Quack's beroemd boek over de
hoofdpersonen van het socialistisch werelddrama
slechts even ernstig in te zien om van deze waar-
heid overtuigd te worden. Gelijk de Fransche revo-
lutie hare bezielende ideeën en idealen ontleend
van naturalisten als Rousseau en nihilisten (gees-
telijk gesproken) als Voltaire, zoo heeft het revo-
lutionair-socialisme zijn inspiratie ontleend in
hoofdzaak, aan de doór en doór wijsgeerige maat-
schappij-theorien van Karl Marx. De tijd, dat de
socialisten hun hervormingsplannen aandienenden als
bloot-economische pogingen tot herstel, is trou-
wens reeds lang voorbij. Rusland is het historische
voorbeeld, dat het bij deze beweging gaat om het
al of niet behouden van „de heiligste goederen”
der volken.

Marx heeft zijn lugubere grootheid en gadeloo-
zen invloed te danken niet aan zijn oeconomie
(zelfs de Marxisten geven, toe, dat er juist
bedenklijke gaten en zwakke plekken zijn!),
maar aan het feit, dat hij een wijsgeerige kop
en, wat meer zegt, een wijsgeerig profetie was.

Wij hebben onze lezers er reeds opmerkzaam
opgemaakt, toen wij over Hegel handelden, dat
de wijsbegeerte van Marx tendentele het omgekeerde,
en wel gematerialiseerde, Hegelianisme is. Zij is
de historisch-materialistische toepassing van de
idee der voortdurende ontwikkeling naar den
regel van de omkanteling door antithese. Het
socialisme is waarlijk niet alleen door zijn ver-
nielende kritiek, maar veel meer nog door deze
beoorlijke bespiegeling, die diepe vergezichten van
levensbloei vóórtoovert, het ideaal van millioenen

en millioenen menschen, geworden. En ook nu
nog, is de hardnekkige kracht en het vurig élan
dezer beweging niet gelegen in den blinden wil
van het volk, maar in de bewuste profetie van
mensen als Lenin en Troelstra, die het socialisme
als wereldbeschouwing hebben aanvaard.

Zoo hebben we dus deze hoogst belangrijke ver-
schijnselen, die op vele onwetenden een onschul-
digen indruk maken en ondoordacht worden be-
wonderd, naar hun wijsgeerigen grond te be-
oordeelen, en duidelijk het verband te onderkennen
tusschen de theorie en de praktijk. Door dit onder-
zoek zal de christen zich het gevaar bewust wor-
den van een beweging, die uit praktisch oogpunt,
tal van maatregelen vóór stelt, welke ook door den
christen moeten worden toegejuicht, maar die door
de beginselen, die zij propageert, het christendom
in zijn diepste grondslagen aantast.

Eenzelfde studietraak rust op den christen ten
opzichte van alle levensverschijnselen, die zich op
het buiten-christelijk terrein aan hem vóórdoen.

Hij heeft te onderzoeken het wijsgeerig grondbeginsel,
dat schuilt achter de op zichzelf veelszins
frissche en beoorlijke idealen, waarvoor de mo-
derne opvoedkunde propaganda maakt, niet alleen
bij monde van de naturalistische Ellen Key, maar
ook van de streng-Roomsche Montessori.

Voor al wordt hij gesteld voor de vraag, het ver-
band na te speuren tusschen de neo-romantische
wijsbegeerte en de prachtige jeugdbeweging, die
vooral in het naburige Duitschland het karakter
van een hervormingsactie heeft aangenomen.

Niet minder noodzakelijk is het onderzoek naar
den samenhang tusschen de verschijnselen op het
gebied der moderne kunst in al hare vertakkingen
(de letterkunde voorop, maar dan ook de toon-
kunst, de schilderkunst en de bouwkunst) en de
verschillende stroomingen der wijsbegeerte, waarbij
dan speciaal het voluntarisme en het irrationalisme
van grooten invloed zal blijken.

In vele gevallen zal de „beproeving” van den
geest der moderne cultuur naar den maatstaf tot
een resultaat leiden, dat tot onthouding en bestrij-
ding, maar ook tot positieven ijver, verplicht.

En tenslotte zal de oefening van onzen „kijk”
op de wijsgeerige grondslagen der cultuur ook be-
teekenis hebben voor onze beoordeeling van de
verschijnselen op geestelijk en kerkelijk terrein in
onzen eigen kring. Bestrijding van dwalingen toch
heeft dan alleen effect, wanneer wij ze eerst tot
hare grondbeginselen hebben herleid.

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

J. L. F. de Liefde „In Liefde Bloeyende”.

Sinds eenigen tijd is het boek, dat we thans
bespreken moeten, in ons bezit. Door allerlei om-
standigheid bleef het echter tot nu toe onbehandeld
liggen, terwijl het, direct bij z'n verschijnen, onze
waardeerende aankondiging was waard geweest.

't Is nu al een paar maanden in den handel,
al door meerderen gelezen, voor sommigen zelfs
reeds geworden een betekenend bezit, een boek,
waarin ze iets vonden van zichzelf en voor zichzelf.

Toch is het tot op zekere hoogte echter nu
het juiste moment voor ons om het te behandelen.
Want, wat in de voorafgaande artikelen omtrent
boeken-series en vooral christelijke-lectuurseries
werd gezegd, kan ter inleiding dienen op wat we
thans bespreken moeten. We zagen immers, dat
er behoefte bestaat aan goede christelijke lectuur en
dat in die behoefte door „bibliotheken” uitstekend
wordt voorzien, mits de uitgevers vasthouden aan
de eischen, die uit literair oogpunt moeten worden
gesteld. Welnu, hier hebben we de gelegenheid om
de proef op de som te zien. Want dit boek is
het eerste nummer van een serie, waarmede de
„Uitgeversmaatschappij Holland” aan de markt
komt en het voldoet aan de voorwaarden, die
literair aan zulk een collectie gesteld mogen worden.

Dit aan te toonen, is het doel van dit artikel.

Het boek, hier bedoeld, is de christelijke roman
van mej. J. L. F. de Liefde „In liefde bloeyende”.

Nieuw is het niet. 't Is eigenlijk al jaren oud,
maar in z'n eersten druk is het sinds lang totaal
uitverkocht. In deze tweede uitgave echter is het
als een phoenix uit z'n asch verreesen, verjongd,
vernieuwd, frisch als een pas verschenen boek.
De bijzonder artistieke manier, waarop de uitgeef-
ster het heeft verzorgd, draagt daartoe niet weinig
bij. In z'n modernen band, met een stijlvolle band-
teekening van Heskens, gekleurd op snee in har-
monie met de kleur van den omslag, en gedrukt
op best papier, is het een in alle opzichten nieuw
boek. En als zoodanig wenschen we het ook te
behandelen.

Betreffende den titel geeft de schutpagina inlichting.
„In Liefde Bloeyende”, zoo staat daar, „de
spreuk van de Amsterdamsche redeijkerskamer De
Egelandier, heet als de meeste dier spreken een
dubbele betekenis: In Liefde bloeyende (bloeden-
de)”. Ter bevestiging van dit citaat herinner ik
aan het wapen van d'Egelandier, die tegen het